

Iz hrvaškega pesništva.

I. Ivan, Nikola in Mato Ostojići.

Spisal Rajko Perušek.

različnih književnostih so nastopili kot pesniki rojeni bratje, a da bi obenem pesnili in v istem letu objavili plodove svojih muz kar trije bratje, to je pač redka prikazen. Hrvaška književnost se diči s tremi brati, ki so izdali leta 1900. tri zbirke svojih pesmi. To so gori imenovani bratje Ostojići, sinovi kršne Dalmacije iz Povelja na otoku Braču. Njih zbirke pa imajo te-le naslove:

Ivan K. Ostojić. Suze i osmiesi. Pjesme. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera kom. društva, D. Tuzla 1900. (16°. 138 str. Cena 2 kroni.)

Nikola Ostojić. Čuvstva i poleti. Pjesme. Uz popratno pismo dra. A. Tresića-Pavičića. Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva. D. Tuzla (1900. 16°. 127 str. Cena 2 kroni).

Mato Ostojić. Ugarki. Harnoj uspomeni dra. Vale Tomića. (Split. Brzotiskom Narodne tiskare 1900. m. 8°. 67 str.)

Odkrito priznavam, da sem malo pričakoval od teh pesnikov. Hrvaška književnost proizvaja toliko lirike, ki ni nič drugega kot ponavljanje raznih vsakdanjih fraz in kjer niti vsebina niti oblika ne moreta vzbuditi pozornosti. Saj hrvaščina je sama ob sebi za pesnikovanje tako ustvarjena, da ni težko, naslanjaje se na narodno dikcijo in nekoliko prirojene ali priučene spretnosti v slikovanju (rimanju), nakovati množino novih stihov. Oni pesniki, ki so se pomamili za tujimi vzgledi in prodajajo svoje neslane otrobe celo brez pesniškega slikovanja, včasih celo brez mere in pravega ritma, tem je pesniški posel še bolj olajšan. Ker je to moderno, se jim ni bati, da bi se jim vzkratilo priznanje.

Tembolj sem bil iznenadejan, ko sem čitajoč pesmi Ostojićev našel pristno pesništvo. Seveda, moderni kritiki bodo vihali nosove in dejali: nič novega, nič posebnega, nič nenavadnega! V sedanji dobi dekadentstva, simbolizma, okultizma in brutalizma pričakujejo ljudje od pesnikov izbruhov divjih strasti, izlivov bolnih ali celo pervérznih duš. Današnji vek s svojimi silno napetimi ali pa že povsem iztrošenimi živci zahteva neobičnega draženja, uživa v neprirodnih

delirijih in daje svojim bolnim čuvstvom izraza in duška na one gori imenovane načine, ki delajo te pesniške proizvode podobne čudnemu, nejasnemu, neumevnemu govoru grozničavega bolnika. Kdor more uživati tako poezijo, je ali sam vgreznjen v to grozničavo bolezen, ki dela, da mu ugaja to, kar je zdravemu človeku zoprno, ali pa je tako nerazsoden, da se divi vsemu, kar nastopa bučno, čudno, nenavadno, in da smatra prazne ali bobneče, neumne ali vsiljive fraze za globokoumnost, katere baje sam ne ume. Ne dvomim kar nič, da se bode svet iz tega delirija zopet probudil ter se sramoval svojega počenjanja ter da ne bode več iskal poezije v beznicah in bolnišnicah, nego tam, kjer je dosedaj bivala, v zdravi prirodi. Človeku de res dobro, kadar stopi iz take omamne sfere zopet v svežo prirodo, kjer se more vdati uživanju umetnosti brez strahu, da mu čutnice otrpnejo od silnih potresov, in da se mu želodec obrne od fizičnega in moralnega gnusa, ki mu ga vzbuja moderna poezija. Večina ljudi je zdravih, in ti potrebujejo zdrave telesne in duševne hrane. Tudi otrovi so v redkih slučajih koristni in pomagajo prav upotrebljeni človeku do zdravlja; nespametno pa bi bilo morfij in strihnin uživati kot navadno hrano. Ako je večina inteligentnikov res že tako oslabela, da ne prenaša več zdrave duševne hrane, ampak samo še hrano, ki ima haut-gout, potem je res pomilovanja vredna. Vendar sem osvedočen, da pride zopet k sebi ter se vrne na sigurna tla.

Pa vrnimo se k našim pesnikom. Oni so duševno (ne sumnjam, da tudi telesno) krepki sinovi kršne, a tudi prisojne Dalmacije. Podnebje njih rojstne zemlje jih ni omehkužilo, saj gore in morje tega ne dopuščajo, ali srca in uma jim tudi ni omeglila severna megla. To ugodno duševno razpoloženje izhaja iz njih domovine; ugodno pa deluje nanje tudi kulturni vpliv italijanstva; saj Dalmacija črpa tudi še dandanes svoje umetniške ideale iz zemlje, kjer sedaj še niso prišli dekadentje do takega ugleda, da bi zatrli sijajno dobo preporoda in klasičnih vzorov.

Zato pa je našim pesnikom še nekaj bilo do oblike, ki je po mojem mnenju bistven del umotvorine. Brez lepe oblike je ni umotvorine, pa naj jo moderni prezirajo, kakor hočejo. Lepo je samo to, kar se prikazuje ugodno človeškim čutilom; ugodna pa je človeškimi čutilom le harmonija delov in celote. V tem oziru lahko pohvalimo vse tri pesnike tem bolj, ker srbski in hrvaški pesniki baš formalne strani ne negujejo dostojno. Pozna se našim pesnikom, da so vajeni blagoglasni muziki italijanskih poetov.

Še eno svojstvo naših pesnikov se ugodno dotika čitatelja. Njih pesmi so neprisiljene. Vidi se jasno, da so pesniki dajali duška samo svojim čuvstvom. Ta neposrednost čuvstev je tako jaka, da se priobčuje takoj duši čitateljevi, ki s pesniki čuti veselje in žalost. To pa se godi tem lažje, ker je način, s katerim izražajo pesniki svoja čuvstva, navzlic lepi pesniški dikciji povsem priroden in neprisiljen, brez votlo donečega bombasta.

Končno štejem pesnikom v prid, da so ostali navzlic poletom svoje fantazije vendarle v dotiki s svojo rodno grudo in s svojim narodom, in da jih ni moderna zavedla k brezdomovinstvu, k negaciji vseh onih vezi, ki spajajo poedinca ž njegovim narodom in s človeštvom. Ako hoče pesnik najti odziva v srcih čitateljev, mora ubrati take strune, ki vzbude enako ubrane strune v čitateljih. Ekstravagancije morejo pač pozornost vzbuditi, nikakor pa ne morejo duše čitateljeve ogreti, ker ni njegova duša sposobna usvojiti pesnikovo čuvstvovanje.

Posledica je pa seveda pri naših pesnikih enostavnost pesniških predmetov. Domoljubje, vrela ljubezen do hrvaštva in bratska čuvstva do srbstva so glavni predmeti pesnim bratov Ostojićev. Poleg tega ljubezen do roditeljev, sorodnikov, prijateljev in ljubic ter vdanost rodni grudi ter njenim prirodnim krasotam. Ako dodamo k temu še sočutje s siromaškimi težaki svoje ožje očevine in z zatiranci v človeškem rodu sploh, smo izčrpali ves obzor pesnikov. Novih idej, ki bi bile sposobne odkazati človeštvu nova pota, ne smemo iskati od naših pesnikov. Svoj in svojega brata program je jasno označil Ivan Kazimir Ostojić v pesmi »Svojemu bratu Nikoli«.

Ko i dosad, pjevidruže, slavnu
Našeg doma grlit ćemo vilu,
Plavoj kosi diveć se i oku,
Mekom glasu, lica rumenilu . . .

S njom i čednim¹⁾ guslam javorovim
Ići ćemo u pohode rodu,
Pjevati mu dive²⁾ i junake,
Prošle dane, slavu i slobodu.

Šetat ćemo dolinom i brdom
Cviece brati i u vience svijat,
Našim sinjim plovit ćemo morem
Na talasju³⁾ ljubko se lelijat.⁴⁾

Bogataša, velemoža društvo
Netreba nam tašto⁵⁾ i oholo,
S prostim pukom, posred naših sela
Narodno nam igrat ćemo kolo.

Pa u trošne⁶⁾ kolibice male
Unić ćemo ponikaute⁷⁾ glave
Tješit ćemo nevoljne i jadne
Vidat⁸⁾ rane ljute i krvave . . .

Dobro i zlo, veselje i tugu
S obitelji, rodnom ćemo dielit;
Tudje štovat, a svojim se dičit
Braću mirit, a⁹⁾ bratske svadje cvielit.

¹⁾ ponižnimi, pohlevnimi. ²⁾ orjake. ³⁾ valovju. ⁴⁾ zibati. ⁵⁾ prazno, puhlo.
⁶⁾ lomne, slabotne. ⁷⁾ nagnjene. ⁸⁾ celiti. ⁹⁾ zaradi.

Tako brate do zadnjega daha:
 Plemenito ljubiti i vruće;
 Zadnja misô bit će nam i želja:
 Biednim pomoć, rodu osvanuće ¹⁾

Te besede je pesnik napisal, ker je pričakoval preziranja od nove pesniške šole in njenih oboževalcev, ki ljubijo bučni šum in se rogajo skromnosti in pristni častitosti njegovi, ki čisla domoljubje in altruizem, dočim navdaja mlade skrajni egoizem, preziranje vseh obzirrov do društva in blaziranost brez moralne podlage.

Kogar ni moderni hrup povsem omamil, tega bodo ganili Ivanovi stihi, katere je posvetil svoji materi (Majci str. 3.) in kjer očituje svojo ljubezen do nje tako ljubko, da vidiš jasno pred seboj sliko domače idile. Materi je posvečena tudi pesem na str. 131. »Majčina utjeha«. Ljubke idile so tudi pesmi, ki opevajo domača tla in njegove prebivalce. »Rujna kaplja«, »Na zvoniku«, »Mojoj odrini«. ²⁾ Ta pesem ima pač prozajsko vsebino — trsno uš in medljiko, ³⁾ galico in žveplo — a gane nas, ko nam stavi pred oči strah in pretečo gospodarsko propast Dalmacije. — »Rodnom kraju«, »Na selu«. Žarko rodoljubje razodevajo pesmi: »Hrvatska nam izče-zava«, ⁴⁾ »Stevanu«, »Materinskemu jeziku«, »Moru«, »S mosta u ko-njici«, »Hrvatskoj«. V pesmi: »Dževahiri« obžaluje mržnjo muhame-dovcev do krščanov, v »Stevanu« očituje ljubav svojo do Srba pobratima.

V ljubavnih pesmih odkriva vso nežno čistost svojega čuvstvo-vanja. »San«, »Novo sunašce«. Ali on ni top za ženske draži. Primeri pesmi: »Ledin labud«, »Ciganka«, »Vasiliji«. Včasih se oglasi tudi kak anakreontski zvok. Tako v pesmi »Na livadi«, kjer primerja devojko kači, ki se rešitelju okoli vrata ovije. »Sladki pelin«.

V ciklu »Živoj pokojnici« izliva gorke čute, katere je provzro-čila blaznost njegove neveste. Te slike so morebiti še preveč rea-listične. Tudi v drugih pesmih oplakuje z moško resignacijo svojo nesrečo. »Nikad i sada«, »Skušnje«, »Uspomena«. Zato išče utehe in jo nahaja v pesništvu in v knjigah. »Mojim knjigam«, »Peru«, »Njoj« (t. j. pesmi), »Svojoj slici«. Bridke skušnje mu ne dajo vriskati, ali zato vendar ne obupuje. Povrnil se je zopet v krilo veri in nahaja v njej tolažila. »Majčina utjeha«, »† (križ)«. —

Njegove reflektivne pesmi »Što je žena«, »S Alipašine munare«, »Papir«, »S prozora« kažejo plemenitega človekoljuba, čigar gaslo je: »Homo sum, nil humani a me alienum puto«. Pesmi »Corpora

¹⁾ zoro. ²⁾ trta, ³⁾ medena rosa, ⁴⁾ gine.

delicti«, »Obrana«, »Sviet je divan«, »Lubanja« obdelujejo ginljivo predmete, katere mu je ponudilo njegovo zanimanje — zagovornišvo pred sodiščem. —

Nikoline pesmi »Čuvstva i poleti« je spremil na pot dr. A. Tresić-Pavičić, ki v predgovoru dobro označuje novejšo smer hrvaškega pesništva, a žal, preveč o samem sebi govori.

Tudi Nikoline pesmi obdelujejo iste predmete. Njegove pesmi pričajo nežno ljubezen do svojih sorodnikov, do domovine in do trpinov. Sploh je kongenijalen svojemu bratu Ivanu.

Njegove ljubavne pesmi »Pred jednom slikom«, »Mladi Bosanki«, »Na parobrodu«, »Ljubavi«, »Prvi usplamaj«, »Pregor«, »Iz daleka«, »Prikaza«, »Zadnja molba«, »Sanje« so nežne, pristrčne ter očitujejo mirno resignacijo, ki se teši z bujnofantastnimi sanjami in vizijami. (»Tantalove muke«.)

Med patriotskimi pesmimi je najlepša »Molitva«. Druge so: »Kod Starčevićeva groba«, »Utamničnim djacima«.

Kakor Ivan, je tudi Nikola propovednik bratske ljubavi, ki naj bi vezala vse ljudi ter jih učinila srečne in zadovoljne. (Soneti »Isukrst«, »U kupkama«, »Žuljavim rukama«, »Ranjenik na bojištu«.) Videč, kako je prosto ljudstvo nepokvarjeno, si želi nazaj v prirodno življenje. »Žuljavim rukam«, »Na zvoniku«, »U jematvi«. ¹⁾ Sicer pa ne obupuje, nego se tolaži s filozofijo, katere se je učil pri Horaciju. Včasih zapoje kako pesem v starinskih merah. »U ladjici«. Svoje misli zaodeva v slike bujne in vendarle jasne fantazije, katere izraža v jeziku, ki mu zveni kakor glasba.

Posebno bi še omenil onih pesmic, ki so mojstrske slike čuvstvovanja, n. pr. »Zapad sunca«, »Tlapnja« ²⁾ in druge. Pesem »Zdrava Marija« je primer, kako večče zna slikati prikazni v naravi in v duševnem življenju.

Tudi nekaj pesmi prigodnic ima v sebi lepih misli. —

»Ugarci« Mate Ostojića so večinoma pesmi prigodnice, nagrobnice, pesmi o raznih prilikah družbinskega in političnega življenja. Take pesmi so one o priliki hrvatske zmage pri volitvah v Nerežišću, o vinski klauzuli, ki je hud udarec za dalmatinske vinogradarje, o palcu. ³⁾ Take pesmi so sicer jako aktualne, ali predmet je vrlo vsakdanji in malo poetičen. Druge pesmi so rodoljubne, n. pr. lepa oda »Slobodi«. Pesem »Glas iz naroda« zaklinja Hrvate, naj se ne koljejo med seboj. Kakor bratoma Ivanu in Nikoli, tako je tudi Marku mati, rodbina, domovina priljubljen predmet. Tudi on sim-

¹⁾ trgatvi. ²⁾ zmota, blodnja. ³⁾ paležu ali peronospori.

patizuje s siromaki in potiščeniki. Primeri pesmi: »Mašklinu«, ¹⁾ »Dva-deset godina mu bijaše«.

Bolje nego iz teh pesmi, se spozna način njegovega pesnikovanja iz zbirke:

Mato Ostojić. *Iskre i plamovi*. Pjesme. Zagreb 1894. Tisak Antuna Scholza. (16°. 141 str.). Kakor sam pravi v predgovoru, izkresalo je te iskre iz trdega kamena njegove vere v hrvatsko vzkresenje sečivo neštevilnih tug in nevolj in redkokatero narodno veselje; švignile so iskre, katere je izmamila iz duše svetost sinovske ljubezni, resno smatranje človeške ljubezni, iskrenost prijateljske ljubavi. Peval je, kadar mu je duša pevala, sloboden kakor slavec, ki poje v zelenem borju okoli njegovega dvora in brez obzira, kakor morje, ki mu bije pred hišo ob ljuto skalo.

Iz naslova teh pesmi je razvidno, da sta ga brata posnemala, ko sta dala ime svojima zbirkama. In res odgovarjajo ta imena značaju dotičnih pesmi. Ivanove pesmi »Suze i osmiesi« so mirnega značaja v žalosti in veselju, Nikolina »Čuvstva i poleti« se vzdigujejo v višine bujne fantazije, Matove »Iskre i plameni« pa so eksplozivni dušek, ki ga je dal pesnik svojim ognjenim čuvstvom za narod, ljubav in svobodo. Domorodne pesmi polne ognjevitosti vznesenosti so: »Tamburici«, »Šarki osvetnici«, »Hrvatskomu rodu«, »Vini ²⁾ mi se pjesmo«. Mnogo jih je prigradnih, n. pr. »Na Sutikli« (Pavlinovičevem grobu), »Koračnica hrv. Sokola u Spljetu«, »Štambulovu« itd. Ljubavne: »Ne bez tebe«, »Svoje sreče kovač«, »Ja pregaram« ³⁾. Tudi ljubezen njegova je silna in viharina. V pesmi »Snilo mi se« pravi, da bi hotel ali na prsih ljubovnice poginiti, ali pa v boju za domovino pasti. Vidi se jasno, da so bili to prvenci pesnikovi, in da so nanj vplivali italijanski veristi, ker v nasprotju svojima bratoma je v ljubavnih pesmih često brezobziren, silen in polten. Lepe so pesmi »Otcu«, »Majci« in »Siedoj kosi«. ⁴⁾

Malo nam ugajajo pesmi, kakršni sta: »Pod česminom«, »Kraj mora«, ki obdelujeta obe trivialni predmeti: rešitev deklice po kakem mladeniču, ki potem uživa ljubezen dekličino. Takih pesmi z vsakdanjo, včasih celo banalno vsebino in nekako buršikozno vnanjo obliko ter dikcijo je tudi še več. Ne smemo pa tajiti, da srečavamo na mestih tudi nekaj prav originalne misli in podobe.

V dodatku so »Apeninke«, prevodi iz glasovitih italijanskih pesnikov, ki so se večinoma posrečili. Nahajamo pa imena: Giosuè

¹⁾ kopača = motika vinogradarska. ²⁾ Dvigni. ³⁾ vdano prenašam. ⁴⁾ sivim lasem.

Carducci, Giuseppe Chiarini, Guido Mazzoni, Annie Vivanti, Gabriele d'Annunzio, A. Torelli, Mario Rapisardi, Ugo Tarchetti, Emilio Praga, Fernando Fontana, Domenico Milelli, Arigo Boito, A. Aleardi, Ada Negri, Enrico Panzacchi.

Vsekako smejo Hrvatje pričakovati od bratov Ostojićev še lepih pesniških darov. Mi pa priporočamo njih pesmi tudi slovenskemu občinstvu, ki sega po hrvaških knjigah.

Tam zunaj že tulpe žarijo.

Tam zunaj že tulpe žarijo,
prsteni nad poljem gre vzduh,
vse bilke od solnca bleščijo,
in sveti od solnca se plug.

Ni mi dobro . . . Jaz venem in hiram,
ni moči mi iz tvojih bližin . . .
Živim, ah — a zraven umiram
po blesku gorâ in dolin.

Aleksandrov.

V duši je zavela mrzla zima.

V duši je zavela mrzla zima,
ko si proč obrnila oči.
Ni jih, ni jih, ah, zaman jih iščem
odhitelih, čarokrasnih dni.

Ni jih, ni jih — in pa tistih čutov,
ki nekoč so v prsih rajali,
ko sta duši v blaženstvu neskončnem
uro harmonij obhajali.

Vetre ti je božal polno lice,
ali jaz, kaj ne, še bolj sem znal.
Afrodita je hitela k nama,
Amor se je v grmu nasmejal.

Letargija se mi v prsih plazi,
v srce moje nepokoj hiti.
Jasna noč mi siplje zlate solze
na ljubezen nepozabnih dni.

Fran Valenčič.